

УДК: 616.995.1:636.5

Макогон Х.Г., к.б.н., доцент ©*Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького***ЕХІНОСТОМАТИДОЗИ СВІЙСЬКИХ ПТАХІВ ТА ЇХ ПРОФІЛАКТИКА**

Виявлено метацеркарії трематод родини Echinostomatidae у двостулкових молюсках Sphaeriidae – збудники ехіностоматидозів свійських птахів. Рекомендовано профілактичні заходи попередження гельмінтозів качок і гусей у водоймах.

Ключові слова: трематоди, ехіностоматидози, качки, гуси, кишечник, двостулкові молюски, метацеркарії, екстенсивність інвазії, евтрофні водойми, профілактика.

Вступ. Трематоди родини Echinostomatidae паразитують у тонкому і товстому кишечнику свійських качок та гусей і дикої водоплавної та болотної птиці. Найчастіше заражаються каченята і гусенята до 3-4 місячного віку на неблагополучних водоймах. Ехіностоматиди зустрічаються у птахів повсюдно. Згідно літературних даних ці трематодози поширені найчастіше у західній частині України, а також у Житомирській, Вінницькій, Черкаській і Чернівецькій областях.

Ехіностоматиди – середнього розміру трематоди завдовжки 3-22 мм. На передньому кінці тіла мають адоральний диск, або головний комір, озброєний гачками. Ступінь розвитку коміра і кількість гачків на ньому мають діагностичне значення. В ехіностоматид присоски сильно розвинені, особливо черевний, за допомогою їх, а також кутикулярних гачків на головному комірці і тілі паразити міцно прикріплюються до слизової оболонки кишечника. Трематоди сильно травмують його. Патогенний вплив посилюється за рахунок продуктів обміну цих паразитів, особливо у каченят і гусенят. Одночасно виникає можливість проникнення через зруйновані ділянки тканин бактерій, які викликають різного роду інфекційні захворювання. У процесі прикріплення в порожнину присоски втягуються значні ділянки слизової, що призводить до виникнення запальних процесів. У хворої птиці спостерігається понос, схуднення, відставання в рості молодняка, зниження несучості у дорослої птиці.

Матеріал і методика. Ехіностоматиди розвиваються з участю дефінітивних, проміжних і додаткових живителів. Водоплавні птахи уражаються трематодами на водоймах при поїданні додаткових живителів, інвазованих метацеркаріями гельмінтів. У кишечнику птиці через 1-2 тижні метацеркарії перетворюються у стадію марити. Додатковими живителями ехіностоматид часто бувають двостулкові молюски родини Sphaeriidae – це виявлено нами при обстеженні водойм. У зв'язку з бентосним способом життя

сфериїд виявлення і збір цих моллюсків пов'язані з промиванням верхнього шару ґрунту водою.

Результати досліджень. Під час обстеження сфериїд встановлено, що ехіностомні метацеркарії трапляються у моллюсках найчастіше з-поміж усіх виявлених метацеркарій трематод. Найчастіше бувають ураженими кулькові – лімнофіли, що населяють високопродуктивні евтрофні водойми. Ехіностомні церкарії, що вийшли із гастропод і плавають у воді, потрапляють пасивно до фільтраторів – сфериїд разом із водою через привідний сифон. Потрапивши у мантийну порожнину, ехіностомні церкарії інцистуються на зябрах, у тканинах мантиї, в печінці, в гонадах та інших органах моллюсків, утворюючи великі скупчення метацеркарій – по кілька десятків або сотень екземплярів у одному живителі. Із досліджених сфериїд найбільше значення як додаткові живителі ехіностоматид мають кулькові, екологічно пов'язані з їх проміжними живителями – моллюсками *Gastropoda*. Це *Sphaerium corneum*, *Sph. nucleus* і *Amesoda scaldiana*. Ці види, як і більшість червононогих моллюсків, заселяють високопродуктивні водойми. Шарівкові із проточних і оліготрофних водойм слабо інвазовані метацеркаріями.

Під час вивчення метацеркарій нами було ідентифіковано кілька видів ехіностоматид. Метацеркарії *Echinoragurhium retrovi* виявлено у *Amesoda scaldiana* з поліських стоячих водойм. При натискуванні препарувальною голкою циста метацеркарії легко ексцистуються і можна розглянути адоральний диск із 49 конусоподібних гачків, із яких виділяються окремо великі латеральні гачки завдовжки 0,015-0,023 мм. Діаметр метацеркарії 0,131 мм, зовні вона вкрита подвійною оболонкою завтовшки 0,007 мм. Метацеркарії *Echinoragurhium aconiatum* виявлено у *Sphaerium nucleus* і *Sph. corneum*. Крім визначених метацеркарій зустрічалися метацеркарії діаметром 0,122-0,146 мм, які не ексцистувалися ні механічним шляхом, ні після дії на них шлункового соку. Ці метацеркарії знайдено у високопродуктивних заплавах водоймах басейну рік Луги і Рати. Відмічено дуже високу екстенсивність інвазії сфериїд цими метацеркаріями. В окремих біотопах ними були уражені всі кулькові незалежно від розмірів – екстенсивність інвазії 100%. Для видового визначення ми згодували ці метацеркарії одноденним курчатам (по 60 метацеркарій кожному). На 12 день після зараження в кишечнику курчат виявлено трематод, будова яких співпадала з описом *Hypodermaeum conoideum*. З цим видом її ідентифіковано даного паразита.

Висновки. Найбільш неблагополучними щодо інвазії ехіностоматидозами є стоячі, неглибокі і заплавні водойми, де випасається птиця. Зараження дефінітивних живителів починається навесні. Максимальна інвазованість качок і гусей спостерігається в літньо-осінній період року. Метацеркарії стійкі проти несприятливих умов навколишнього середовища (низьких температур, гниття та ін.); вони перезимовують, залишаються життєздатними до 6 тижнів у трупах моллюсків і у вільному стані у воді. Профілактичними заходами є окреме утримання і випас молодняка від дорослої птиці на благополучних водоймах, періодичне обстеження водойм і птиці на наявність ехіностоматидозної інвазії.

Відомості про місцеву фауну ехіностоматид та поширення їх у додаткових живителях – двостулкових моллюсках дають можливість виявити джерела інвазії птахів збудниками ехіностоматидозів. Знезаражувати водойми потрібно шляхом вилучення їх із користування терміном на один сезон, а також сухопутне утримання птахів.

Література

1. Антипин Д.А., Ершов В.С., Золотарев Н.А., Салаяев В.П. Паразитология и инвазионные болезни сельскохозяйственных животных. Изд. “Колос”. - Москва, 1964

2. Гинецинская Т.А. Трематоды, их жизненные циклы, биология и эволюция. Изд. “Наука”. - Ленинград, 1968

3. Здун В.И. Обследование моллюсков на зараженность личинками дигенетических трематод. Методы изучения паразитологической ситуации и борьба с паразитами сельскохозяйственных животных. Изд. 2-е, Институт АН УССР. - Киев, 1961

4. Макогон Х.Г. Роль двостулкових моллюсків родини Sphaeriidae Bourg., 1883 у циклах розвитку трематод. Матеріали наукової конференції “Еколого-фауністичні особливості водних та наземних екосистем”, присвяченої 100-річчю від дня народження проф. В.І. Здуна. - Львів, 2008

5. Сергієнко М.І. Ехіностоматиди водно-болотних птахів верхньої течії Дністра. Паразити, паразитози та шляхи їх ліквідації. в. 2. “Наукова думка”. - Київ, 1973

6. Скрябін К.И. Трематоды животных и человека. Изд. “Наука”. - Москва, 1966

7. М.И. Черногоренко. Личинки трематод в моллюсках Днепра и его водохранилищ. “Наукова думка”. - Київ, 1983

8. Шевцов О.О. Ветеринарна паразитологія. “Вища школа”. - Київ, 1977

Summary

Kh. Makogon

Lviv National University of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S. Gzhytskyj

ECHNOSTOMATIDAE OF POULTRY AND THEIR PROPHYLACTICS

It was found out metacercaria Trematodes of Echinostomatidae genus in two – valved molluscs Sphaeriidae – the agent of Echinostomatidae in poultry. Prophylactics measures of helminthosis prevention in ducks and geese in ornamental water were recommended.

Рецензент – д.вет.н., професор Стибель В.В.